

ประเด็นการถอดบทเรียนศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ปี ๒๕๖๓

*****

๑. ประวัติความเป็นมา

๑.๑ เกษตรกรต้นแบบ

ชื่อ - สกุล	นายพิศาล พิทักษ์แทน
สถานที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ ตำบลเขาวง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
พิกัด	X ๔๘๙๕๕๙ Y ๙๙๒๑๐๗ zone ๔๗
เบอร์โทรศัพท์	๐๙-๐๘๖๗๑๐๓๗
ตำแหน่ง	ประธาน ศพก. อำเภอบ้านตาขุน

๑.๒ ศพก.

สภาพทั่วไปของอำเภอบ้านตาขุนเป็นพื้นที่ราบและภูเขาซึ่งยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นที่ตั้งของเขื่อนรัชชประภาหรือเขื่อนเชี่ยวหลาน อุทยานแห่งชาติเขาสก และมีแม่น้ำพุมดวงที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ดีบุก ซึ่งเล่ากันว่าในอดีตชาวบ้านในหมู่บ้านวังขุม ตำบลเขาวง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีการร่อนแร่ดีบุกบริเวณต้นน้ำ จึงส่งผลให้ลองกองมีรสชาติโดดเด่น มีความหอม หวาน อร่อย เมื่อผลสุกเปลือกจะมีสีทอง ลักษณะเปลือกบาง เนื้อในสีขาวใสอมชมพู ซึ่งเป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของลองกองบ้านวังขุม ลองกองในพื้นที่อำเภอบ้านตาขุน เป็นลองกองที่ปลูกมานานอายุประมาณ ๓๐ ปี สภาพต้นลองกอง ส่วนใหญ่ต้นเดิมเป็นต้นกลางсадและเปลี่ยนยอดเป็นลองกอง และพันธุ์ลองกองที่เกษตรกรนิยมปลูกส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ต้นหยงมีส ซึ่งซื้อต้นพันธุ์มาจากจังหวัดนครราชสีมา ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ลักษณะการปลูกลองกองของเกษตรกรเป็นลักษณะของการปลูกเสริมในพื้นที่ว่าง ทำให้เกษตรกรไม่ได้ให้ความสำคัญในการดูแลสวนลองกอง เพราะรายได้หลักส่วนใหญ่มาจากสวนปาล์มน้ำมัน สวนยางพารา รายได้จากการจำหน่ายลองกองเป็นเพียงรายได้เสริมประจำปีของเกษตรกรเท่านั้น ประชากรส่วนใหญ่ในอำเภอบ้านตาขุน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สวนปาล์มน้ำมัน ยางพารา สวนผลไม้เป็นลักษณะของสวนผสม เช่น ลองกอง ทุเรียน เงาะ มังคุด เกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่มีสวนลองกอง ซึ่งรับช่วงต่อมาจากรุ่นพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย

การปลูกลองกองในยุคนี้ใช้วิธีดั้งเดิมจากบรรพบุรุษ ผลผลิตลองกองที่ได้รับ มีปริมาณมากแต่ไม่ค่อยมีคุณภาพ แต่กลับจำหน่ายได้ในราคาสูงมากในช่วงแรกที่มีการนิยมปลูก เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมจำหน่ายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากลองกองจะออกสู่ตลาดในระยะเวลาประมาณ ๑ เดือน และมีผลผลิต

ออกมาในปริมาณมาก ดังนั้น ตัวเจ้าของสวนแต่ละแปลง ต้องใช้เวลาในการบริหารจัดการการผลิต ออกสู่ตลาดให้ทันต่อเวลา เพราะหากมีการบริหารจัดการที่ล่าช้า ผลผลิตก็จะเกิดความเสียหายเป็นจำนวนมาก ดังนั้น การบริหารจัดการจึงเป็นลักษณะการบริหารจัดการของแต่ละแปลง ไม่ได้มีการรวมกลุ่มเพื่อรวบรวมผลผลิตของเกษตรกรภายในพื้นที่

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มอบนโยบายสำคัญ กำหนดให้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ภายใต้การขับเคลื่อนของสำนักงานเกษตรอำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จึงได้มีการพิจารณาตั้งศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางการเรียนรู้และการพัฒนาด้านการเกษตร ให้เกษตรกรผู้สนใจได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีการชักชวนเกษตรกรผู้มีความเสียสละ และมีความเป็นผู้นำเข้ามาช่วยกันเป็นแนวร่วมในการขับเคลื่อนกลไกของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรในรูปแบบของคณะกรรมการ เน้นสินค้าหลัก ลองกอง ซึ่งเป็นผลไม้ที่อยู่คู่อำเภอบ้านตาขุนมาเป็นระยะเวลาค่อนข้างยาวนาน โดยมีสมาชิกจำนวน ๕๐ ราย พื้นที่ปลูกลองกองประมาณ ๔๐๐ ไร่ มีเป้าหมายของการพัฒนา คือ การเพิ่มผลผลิต การลดต้นทุนการผลิต และการรวบรวมผลผลิตส่งตลาดที่สูงขึ้น บริหารจัดการโดยคณะกรรมการระดับอำเภอ ดังนี้

๑ นายพิศาล พิทักษ์แทน	ประธานคณะกรรมการ
๒ นางอรวรรณ รักกะเปา	กรรมการ
๓ นายอินทโชติ สุชาติ	กรรมการ
๔ นายฤทธิรงค์ ฤทธิกุล	กรรมการ
๕ นายชัยฤกษ์ บัวสุวรรณ	กรรมการ
๖ นายประภาส เพชรพิฆาฏ	กรรมการ
๗ นายสกลกิจ บุญชวน	กรรมการ
๘ นายทวีศักดิ์ หนูสุข	กรรมการ
๙ นายสุเทพ นาคพรหม	กรรมการ
๑๐ นางสาวจันทร์รัตน์ นิลศิริ	กรรมการ
๑๑ นางสาวพันธิวา เพชรรัตน์	กรรมการ
๑๒ นายภิญโญ ผุดผือก	กรรมการ
๑๓ นางสาวยุพเรศ เชาววิทยา	ผู้ประสานงาน

ภายในศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอบ้านตาขุน มีฐานเรียนรู้สำหรับเกษตรกรในพื้นที่และผู้สนใจ ดังนี้

ฐานเรียนรู้ที่ ๑ ลองกองคุณภาพ ศพก. จะเริ่มให้ความรู้ตั้งแต่เรื่องการจัดการสวน จนถึงการเก็บเกี่ยว เช่น ประมาณ สิงหาคม - กันยายน เก็บเกี่ยว และเริ่มตัดแต่งกิ่งช่วงเดือนพฤศจิกายน หลังจากนั้นจึงใส่ปุ๋ยเพื่อเตรียมความพร้อมให้ต้น ก็จะมีการสนับสนุนด้านวิชาการให้เกษตรกร เพื่อนำไปปรับใช้ในแปลงของตน

ฐานเรียนรู้ที่ ๒ ดิน - ปุ๋ย ศพก. จะให้เกษตรกรเรียนรู้การผลิตปุ๋ยใช้เองช่วยในเรื่องการลดต้นทุนได้ สืบเนื่องจากที่ผ่านมาเกษตรกร ประสบปัญหาเศษวัสดุ เช่น ทะลายปาล์ม น้ำมัน ขุยมะพร้าว มีราคาสูงขึ้น ทำให้ไม่คุ้มค่าการลงทุน จึงเปลี่ยนวัสดุที่ใช้ทำปุ๋ยหมักจากเดิมที่เคยใช้ทะลายปาล์ม น้ำมัน และขุยมะพร้าว เป็นการใช้ใบลองกองที่ร่วง ผสมมูลสัตว์ ยูเรียหมักรวมกัน โดยใช้สูตร พด.๒ หมักทิ้งไว้ ใช้เวลานานประมาณ ๒ เดือน เกษตรกรต้นแบบ ทำปุ๋ยหมักกองเล็กไว้ ๔ จุดในสวน เพื่อสะดวกในการใช้งานและลดภาระเรื่องการขนย้าย และหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิต ตัดแต่งกิ่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำปุ๋ยหมักมาใส่โคนต้นเพื่อบำรุงต้นต่อไป ซึ่งนอกจากปุ๋ยหมัก เกษตรกรต้นแบบยังมีการใช้น้ำหมักชีวภาพ ซึ่งได้จากการหมักพืชผลหลายชนิดที่ปลูกไว้ในสวน เช่น กลั้ว มะละกอ โดยเกษตรกรต้นแบบจะนำผลผลิตที่ไม่มีคุณภาพ และผลผลิตที่เสียหายจากการทำลายของแมลงศัตรูพืช ไม่สามารถจำหน่ายได้ หรือจำหน่ายได้ในราคาต่ำมาก มาเป็นวัสดุในการผลิตน้ำหมักชีวภาพสำหรับใช้ภายในสวน วิธีการใช้จะผสมน้ำหมักโดยปล่อยไปตามระบบน้ำภายในแปลง นอกจากนี้ ยังมี การใช้น้ำหมักฮอร์โมนไข่ ฉีดพ่นแทนสารเคมี เพื่อกระตุ้นการแตกตาดอก

ะกอ
ผู้มา
นใน
ห้ต้น

และ
ลให้
่อมา
เมตร
มาก
บบ
ารใช้
ณน้ำ
เลาต

ฐานเรียนรู้ที่ ๕ การตลาด เดิมเกษตรกรปล่อยให้ราคาเป็นไปตามกลไกของตลาด การผลิตปล่อยให้ เป็นไปตามธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศ หากมีสภาวะแล้งติดกัน หลังจากลองกองได้รับฝน ๑๕๐ วัน ก็จะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ แต่ในปัจจุบัน เกษตรกรมีการวางแผนล่วงหน้า คือ เกษตรกรต้องรู้ว่าตลาด ต้องการผลผลิตช่วงเดือนไหน ต้องการลองกองลักษณะอย่างไร เช่น ลองกองคุณภาพต้องมีรสหวาน ผิวสวย ผลโต ลองกองมีคุณภาพเกรด ๑ ช่อแน่น ผลโต ผิวขาว น้ำหนัก ๗๐๐ - ๑,๐๐๐ กรัม เกรด ๒ น้ำหนักอยู่ที่ ๕๐๐ - ๗๐๐ กรัม เกรด ๓ น้ำหนัก ๓๐๐ - ๕๐๐ กรัม ถ้าน้ำหนักน้อยกว่า ๓๐๐ กรัม จะตัดไว้เกรด ๔ หลังจากนั้นเกษตรกรจึงวางแผนการผลิตให้ตรงตามความต้องการของตลาด เช่น วางแผนการผลิตให้ออกผล ในช่วงสัปดาห์เงิน เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า

ฐานเรียนรู้ที่ ๖ การบริหารจัดการศัตรูพืช ศัตรูพืชของลองกอง ได้แก่ ผีเสื้อมวนหวาน แมลงวันทอง ค้างคาว แมลงสิง โรค เช่น โรครากเน่าโคนเน่า โรคราสีชมพู โรคราสนิม การจัดการศัตรูพืชของเกษตรกร ต้นแบบเน้นการจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน

๒. แรงจูงใจในการดำเนินการทำเกษตรปลอดภัย

เนื่องจากเกษตรกรในประเทศให้ความสนใจในการปลูกลองกองจำนวนมาก ทำให้พื้นที่ปลูกลองกอง ภายในประเทศเพิ่มขึ้น ผลผลิตจึงออกสู่ตลาดมากขึ้นตามลำดับ ส่งผลให้เกษตรกรชาวสวนลองกองในอำเภอ บ้านตาขุนประสบปัญหาผลผลิตลองกองล้นตลาด และราคาตกต่ำ อีกทั้งลองกองเป็นผลไม้ที่ไม่สามารถเก็บ รักษาไว้ได้นาน ไม่สามารถนำมาแปรรูปได้ ช่วงระยะการเก็บเกี่ยวสั้นมาก เกษตรกรจึงต้องมีการปรับตัวเพื่อ แก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการผลิตลองกองคุณภาพ โดยหวังผลเพื่อให้สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาสูงขึ้น และพยายามลดต้นทุน ลดปริมาณการใช้สารเคมี ร่วมกับการใช้วิธีกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน ปรึบการดูแล จัดการสวนจากเดิมเคยใช้ความรู้ที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นผสมผสานการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับการใช้วิธีการเรียนรู้จากเกษตรกรรายอื่นที่ประสบความสำเร็จ และใช้ความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดจากหน่วยงานราชการ จนสามารถพัฒนาคุณภาพของลองกอง ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค ได้ แต่ก็ยังคงประสบปัญหาาราคาผลผลิตตกต่ำเช่นเดิม จึงมีแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพลองกองให้ได้รับการ รับรองมาตรฐาน GAP โดยมีเหตุผลหลักที่สำคัญคือเพื่อความปลอดภัยจากสารเคมีของตัวเกษตรกรเอง นอกจากนี้ยังเป็นการยกระดับคุณภาพผลผลิตลองกอง และเพิ่มช่องทางการตลาดในการจำหน่าย ให้กับสินค้า ลองกอง จึงสนับสนุนให้เกษตรกรที่สนใจมีการพัฒนาศักยภาพการผลิต เพื่อตรวจรับรองคุณภาพมาตรฐาน GAP มีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และส่งผลผลิตขายออนไลน์

๓. วิธีการดำเนินงาน

- ดูแลรักษาแหล่งน้ำร่วมกันในชุมชน
- ลดการใช้สารเคมี รวมไปถึงการใช้วิธีการบริหารจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน
- ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักใช้เอง โดยเน้นการใช้เศษวัสดุภายในแปลงมาใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด
- การบริหารจัดการแผนการผลิต
- มีการอบรมการใช้สารเคมี การใช้วัตถุอันตรายจากเจ้าหน้าที่กรมวิชาการเกษตร และไม่ใช้วัตถุอันตรายที่ห้ามใช้
- บันทึกข้อมูลการผลิตเมื่อมีการใช้สารชีวภัณฑ์หรือสารเคมี
- คัดคุณภาพก่อนการจำหน่าย

๔. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

- เกษตรกรต้นแบบมีความมุ่งมั่นในการผลิตตามมาตรฐาน GAP อย่างต่อเนื่อง
- การสนับสนุนความรู้และเทคโนโลยีจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน
- มีการวางแผนการบริหารจัดการพัฒนาการผลิต และการวางแผนการผลิต
- สมาชิกมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ พร้อมรับเทคโนโลยีและความรู้อยู่เสมอ
- ผู้นำและชุมชนให้ความร่วมมือ มีความเสียสละ
- การวางแผน บริหารจัดการ และพัฒนางานของคณะกรรมการ

๕. ปัญหา อุปสรรค และวิธีการแก้ไข

- โรคและแมลงระบาด แก้ไขโดยใช้สารชีวภัณฑ์
- ขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยวที่มีความชำนาญ แก้ไขโดยจ้างแรงงานจากภาคอื่น
- สภาพอากาศ ภัยธรรมชาติ เช่น สภาวะแล้ง/ฝนชุก แก้ไขโดยใช้ระบบน้ำแบบเทปน้ำพุ่ง

๖. ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม

- มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาผลผลิตที่มีคุณภาพออกสู่ตลาด สร้างชื่อเสียงให้ชุมชน
- ผู้ผลิตและผู้บริโภคปลอดภัยจากสารเคมี
- ช่องทางการตลาดมากขึ้น
- เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ลดการใช้สารเคมี ใช้การจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสานทำให้ลดต้นทุนการผลิต
- รายได้เพิ่มขึ้นจากราคาผลผลิตที่สูงขึ้น เพราะ ผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ
- สุขภาพแข็งแรง การเจ็บป่วยน้อยลง เพราะลดการใช้สารเคมี

๗. การขยายผลสู่เกษตรกรอื่นๆ

- มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายใน ศพก. หลัก และ เครือข่ายต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน (ศดปช.) ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน(ศจช.)
- ขยายผลการปลูกลองกองให้ได้มาตรฐาน GAP แก่เกษตรกรผู้สนใจทั้งในพื้นที่ และเกษตรกรทั่วไปที่เข้ามาศึกษาดูงานทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด

*****